

Mensen met een hemel in hun ziel

Voor de derde keer op rij luisterden wij zojuist Openbaring 21.

Vandaag gecombineerd met Psalm 91.

We hoorden die prachtige verheven woorden, gelezen uit de Naardense vertaling.

Deze Psalm 91 kan, naast een fijn en warm gevoel, ook wel wat vraagtekens oproepen.

*“Geen kwaad zal je bereiken
geen plaag zal je tent naderen.
Want zijn engelen zal hij voor jou gebieden
je te bewaken
op al je wegen”*

Is dat nou realistisch?

Moeten we dit geloven als een letterlijke waarheid?

De werkelijkheid is toch veel wreder?

Met Poetin die aan de grenzen van Europa staat te stampvoeten zou je ook kunnen zeggen:

Het kwaad nadert zeker wel onze tent!

De afgelopen weken keken wij naar de tweedelige documentaire “Konvooi” van HUMAN.

In die documentaire zie je Nederlandse vrijwilligers die naar Oekraïne reizen om hulpgoederen te brengen. Van drones, militaire goederen tot medische middelen en lijkzakken.

Het maakte grote indruk op ons, hoe deze vrijwilligers zich inzetten met gevaar voor eigen leven.

En het maakte grote indruk op ons, hoe dichtbij deze oorlog is.

1500 kilometer rijden, een afstand die velen van ons wellicht in de vakantie met gemak afleggen.

De woorden uit Psalm 91 lijken dan wel een beetje dromerig en niet zo realistisch.

Het kwaad nadert vanuit Oost Europa toch echt onze tent, zou je kunnen zeggen!

En dan nog iets:

Het lijkt er in deze Psalm een beetje op dat vooral,
of alleen,
de mensen in welke God een welbehagen heeft,
op zijn bescherming kunnen rekenen.

In vers 14 van de NBV vertaling staat:

“Ik zal bevrijden wie mij liefheeft
en beschermen wie met mijn naam vertrouwd is”

Betekent dat nu dat Gods liefde en bescherming een soort exclusieve aanbieding is?

Dat Hij alleen zorgt voor wie Hem liefhebben en dat de rest het dan maar moet uitzoeken?

Het zou ons zomaar zelfingenomen kunnen maken.

Zoiets als: “Wij weten hoe het zit, als je in onze God gelooft, dan zit het goed”.
En soms ook: als je niet in onze God wilt geloven, dan moet je het zelf maar weten.

Hetzelfde als wat we in het boek Job tegenkomen, als zijn vrienden tegen hem zeggen: “Wat heb jij gedaan dat God jou dit laat overkomen?”

of

In het evangelie naar Johannes, waar we een blinde man ontmoeten, waarbij de discipelen aan Jezus vragen: wie heeft er gezondigd, hij of zijn ouders?

Blijkbaar houden wij mensen nogal van dit soort oorzaak-gevolg-geloof.

Een beetje zoals bij Sinterklaas: wie zoet is, krijgt lekkers, wie stout is de roe.

Misschien bent u er ook wel mee opgevoed: het godsbeeld van een man met een baard die op een wolk, die kritisch zit te kijken naar wat we hier doen. Wie lief is komt in de hemel, wie stout is geweest gaat naar de hel.

Helaas is het dit beeld dat voor veel mensen een reden is geworden om het geloof links te laten liggen. Ze kunnen niet verteren dat God er lieverdjes op nahoudt en dat zijn verbond een soort exclusief feestje is voor genodigden die zich goed gedragen hebben.

In de afgelopen eeuwen zijn er steeds meer mensen in ons land gaan geloven dat je beter af bent zónder dan mét een God.

Net als in het overbekende lied van John Lennon: “Imagine”.

Gedragen door een prachtige, melancholieke melodie zingt hij over hoe gelukkig we zouden zijn zonder geloof, zonder hemel en zonder hel.

Dan hadden we tenminste ook niks meer om voor te strijden en te doden. Toch?

Best een begrijpelijke gedachte.

Het is niet zomaar dat we deze gedachten zo normaal zijn gaan vinden.

Als we kijken naar het heersende mens- en godsbeeld van onze tijd, dan zijn we al een paar eeuwen geleden op dit spoor gezet.

Het kon bijna niet anders, dan dat we terecht zouden komen waar we nu zijn.

Hoe zit dat?

In de zeventiende eeuw hebben grote filosofen en denkers de strijd aangeboden met de rol van de kerk en geloof. Het idee dat er een God zou zijn en dat we als mensen van die God afhankelijk zouden zijn, was tot die tijd eigenlijk heel gangbaar.

De Verlichting bracht ons op andere gedachten.

De rede en de wetenschap werden steeds belangrijker en grote filosofen als Descartes, Kant, Rousseau en Nietzsche brachten ons op het idee dat een mens een autonoom denkend wezen was.

Heel geleidelijk veranderde ons wereldbeeld van theocentrisch denken (God in het midden) naar een antropocentrisch denken (de mens in het midden) en God werd een soort toevalligheid die je naar eigen inzicht daar aan toe zou kunnen voegen.

Zo zijn wij op het idee gekomen dat geloof een keuze is.
Het is een idee dat zich vooral in westerse en christelijke landen heeft verspreid.

Niet gek daarom ook, dat Nietzsche vervolgens de uitspraak deed "God is dood".
Hij heeft daarmee overigens niet willen zeggen dat God daadwerkelijk dood is.
Hij heeft gezegd dat wij God dood verklaard hebben.
En dat doen we nog steeds.

Een heel treffend voorbeeld van deze gedachtegang vinden we in een gedicht van Joost Zwagerman.

U kent hem misschien wel, de schrijver die in 2015 een eind aan zijn leven maakte.
Ik lees een gedeelte uit zijn gedicht "Contact" voor:

*Iemand belt mij telkens op, zegt niets,
vaag hoor ik een ademhaling zweven,
het kan de mijne zijn, maar ook die
van de ander, die hardnekkig zwijgt.
Ik leg weer op. Ben nu een man
die vreemde telefoontjes krijgt.*

*De display toont een nummer
met de code van een land dat ik niet ken.
Ik toets dat nummer, een voicemail klinkt:
'Hallo, met God, Ik ben er niet.
Laat naam noch boodschap achter,
Ik bel nooit terug. Leef rustig verder,
wacht desnoods tot piep, maar zwijg.'*

Ik vind het een aangrijpend gedicht.
Er spreekt zowel verlangen als leegte uit.
Een God die niet thuis is, een God die hardnekkig zwijgt.

Omdat God dood verklaard is, hebben we volgens Nietzsche maar ons eigen beeld van hem gemaakt.

Dat kan de man van de voicemail zijn,
het kan de man met de baard op een wolk zijn,
zegt u het maar.

Freud gaat daar in de 19e eeuw nog een stap verder in: hij zegt dat God alleen maar onze eigen projectie is.

Religie noemt hij een collectieve neurose.

Volgens Freud is de mens niet veel anders dan een willoos wezen dat gestuurd wordt door het onderbewuste: onze drang om te overleven en te heersen.

Samen met Jung heeft hij een enorme invloed gehad op ons westers christendom.

De theologie van de afgelopen eeuw heeft zich onder invloed van al deze denkers in toenemende mate beziggehouden met schrijfkritiek en bronnenonderzoek.

Want zo makkelijk zouden wij, moderne mens, ons geen dingen meer laten aanpraten.

Die gedachte dat we onszelf zoet zitten houden met een exclusief feestje komt daar ook uit voort.

In de tweede helft van de twintigste eeuw ontstond er overigens ook wel weer een kentering.

De cultuurpsycholoog Han Fortmann neemt daarin een belangrijke plek in.

Hij neemt het op tegen de projectietheorie van Freud.

Hij schrijft een prachtig epos “Als ziende de Onzienlijke” waarin hij de wetenschappelijke benadering van religie aanvecht.

Het gaat te ver om zijn hele theorie hier toe te gaan lichten, maar één ding wil ik er wel uithalen:

Fortmann ontmaskert de “logica” dat God bestaat die we zijn gaan ontlennen aan visuele of auditieve waarneming.

U weet wel: de stem of het briefje uit de hemel.

Want met die logica hebben we niet alleen God heel klein gemaakt, maar ook de mens.

Fortmann zegt dat de mens een transcendent wezen is, dat van nature in staat is om religieuze ervaringen te hebben, omdat dat nu eenmaal bij mens-zijn hoort.

Hij zegt: er is nog een andere werkelijkheid dan alleen wat we waarnemen.

Die andere werkelijkheid is van alle tijden en op alle plaatsen in de wereld terug te vinden.

En soms komen die beide werkelijkheden samen.

Dat brengt me bij het gedicht van Jantine Dijkstra.

Zij maakte bij het schriftgedeelte uit Openbaring 21 drie gedichten en vandaag kijken we naar het derde gedicht

(hier projecteren)

*Geen zee geen eerste hemel meer
voorbij ellende van de macht
van mensen zonder hemel in hun ziel
de eerste wereld is volbracht*

*nu komt een nieuwe stad
als bruid getooid
uit Licht vandaan*

vanwaar die eindeloze moed

*om steeds opnieuw
weer op te staan?*

In het gedicht speelt Jantine met de magistrale woorden uit Openbaring 21.
In de laatste drie regels geeft zij een belangrijke hint
die als het ware een antwoord is op de vragen die ik aan het begin stelde:

“Is Gods belofte uit Psalm 91 een exclusief feestje voor genodigden?”

Ja, zeggen de laatste drie regels van het gedicht hier.

Ja, zegt vers 7 uit Openbaring ons.

Daar staat namelijk “Wie overwint, komen al deze dingen toe.

Ik zal zijn God zijn en hij zal mijn kind zijn”.

Wie overwint.

Het is een belofte aan overwinnaars, dus.

Overwinnaars zijn diegene met die eindeloze moed
om steeds weer op te staan.

Dat doet denken aan “Christus Triomfator”.

Hij die ons de boodschap van vrede kwam brengen

door als kind geboren te worden

door te sterven

Door op te staan.

Het doet me denken aan die vrijwilligers die naar Oekraïne gaan

Zij die opstaan

Zij die vijand aan de grens

niet zomaar zijn gang laten gaan.

Zouden wij dan ook niet

opstaan voor de liefde

opstaan tegen onrecht

opstaan om de vrede te bewaren

opstaan voor goede machten

opstaan met zachte krachten

en Hem volgen.

Zodat wij als mensen met een hemel in hun ziel

samen Gods nieuwe wereld

werkelijkheid maken.

Zullen wij zo het nieuwe jaar in gaan?

Amen.